

När »tigern« från Teneriffa krossade amiral Nelsons arm

Den imponerande kanonen
El Tigre, som krossade Nelsons
arm, finns att beskåda
på Museo Militar
på Teneriffa.

■ Nära inloppet till hamnen i Santa Cruz, huvudstad på Teneriffa, ligger resterna av fortet Castillo de Paso Alto väl dolda av omgivande växtlighet och bebyggelse. Härifrån avlossades den 25 juli 1797 den kanonkula som berövade Amiral Nelson hans högra arm. Den imponerande kanonen, döpt till El Tigre, finns att beskåda på Museo Militar inte långt därifrån, tillsammans med andra minnen från det för England så olyckliga slaget vid Teneriffa.

I spetsen för en handfull krigsfartyg hade Nelson avseglat från Medelhavet för att inta staden Santa Cruz och lägga beslag på ett par spanska fartyg som anlöpt hamnen där från Mexiko fullastade med guld och silver. Efter ett par misslyckade landstigningsförsök dagarna innan, beslöt sig Nelson för att själv leda ett nytt försök i skydd av nattens mörker. Med ombord på samma båt som Nelson var hans styvson, som efter mycken övertalning fått sin styvfars tillåtelse att följa med.

Trots mörkret upptäcktes landstigningsbåtarna av spanjorerna och utsattes för häftigt beskjutning. När den första båten var framme vid strandkanten drog Nelson sitt svärd och höjde höger arm till tecken för besättningen att hoppa i land. I samma ögonblick träffades armen i armbågshöjd av en kanonkula, och Nelson sjönk ymnigt blodande ner på båtens botten. Hans styvson, som stod närmast, täckte armen med sin hatt för att skydda Nelson och männen omkring från åsynen av den fula skadan. Därefter tog han sin halsduk och band den hårt om överarmen för att stoppa blodflödet. En av soldaterna rev sin skjorta i stycken, som applicerades som stöd för armen.

Återfärden till moderfartyget Theseus försvarades först av att landstigningsbåten under rådande ebb fastnat på botten och med svårighet kunde baxas

loss, sedan av dålig sikt. Då man kom fram till Theseus avböjde Nelson all hjälp för att ta sig ombord med orden: »Ännu har jag två ben och en arm. Säg till kirurgen att göra instrumenten klara för amputation.« Med hjälp av en nerkastad tågända firade han sig därefter ombord på sitt fartyg.

Det var uppenbart att armen inte skulle kunna räddas, och tidigt på morgonen den 25 juli genomfördes operationen av kirurgen ombord på Theseus, dr Eshelby. Armen amputerades strax nedom skulderleden och kastades på Nelsons order överbord. Ingreppet, som tog en halvtimme, var mycket plågsamt eftersom det opium som användes för smärtlindring gavs så sent att det inte hann att nå full effekt i tid.

Det är något överraskande att operationen tog så lång tid. Dåtidens krigskirurger brukade operera mycket snabbt, dels för att förkorta den skadades lidande, dels för att hinna med det stora antal ingrepp som kunde bli nödvändigt i samband med stora fältslag. Som exempel brukar man nämna Napoleons chefskirurg Larrey, som själv utförde 200 benamputationer på ett dygn!

Nelson överstod själva ingreppet väl. Några dagar efteråt skrev han sitt första brev med vänster hand, i vilket han förklarade sig oduglig för framtida krigstjänst och föreslog att man utsåg en lämplig ersättare. Tydligt hade han sin styvson i åtanke, vilken han ansåg hade räddat hans liv.

Det postoperativa förloppet blev komplicerat och långdraget. Infektion tillstötte med varbildning och svåra smärtor dag som natt. Detta tillstånd fortsatte flera månader efter det att Nelson återkommit till London. De frekventa omläggningarna orsakade svår plåga, i synnerhet när dr Eshelby, som fortsatte

att sköta honom efter hemkomsten, drog i en infekterad ligatur för att se om den lossnade. Som ligaturmaterial hade han använt silke i stället för den vaxade tråd som de engelska krigskirurgerna brukade använda. Detta kan möjligen ha bidragit till den långvariga infektionen. Den ihållande smärtan kan förklaras av att en kapad nerv hade blivit omfattad av ligaturen.

Tre månader efter hemkomsten vaknade Nelson en morgon och upptäckte att smärtan nästan upphört. Dr Eshelby tillkallades, och vid förbandsbytet fann han att ligaturen lossnat och kunde avlägsnas. Efter detta förblev smärtan borta och stumpen läktes.

I början av år 1798, ett halvår efter amputationen, återgick Nelson i full krigstjänst ombord. Den närmaste tiden därefter inte bara besegrade han den franska flottan vid Abukirbukten, utan inledde även ett kärleksförhållande med den vackra Lady Hamilton. De farhågor han gett uttryck för i sitt första vänsterhandsskrivna brev visade sig alltså vara alltför pessimistiska.

Åke Ahlberg

med dr, docent i ortopedi, Malmö

Referenser

- Southey R. The life of Nelson. London: Amalgamated Press Ltd; 1905.
- Warner O. Nelson and the age of fighting sail. London: Cassell; 1963.
- Unsworth B. Nelsons skugga. Stockholm: Natur och Kultur; 1999.

Det dramatiska landstigningsförsöket har skildrats av många konstnärer, bl a Richard Westall i oljemålningen på motstående sida. Infällt en gravyr med samma motiv av okänd konstnär. Båda verken finns vid National Maritime Museum i London.

